

YAŞIL İQTİSADİYYATDA DAYANIQLI İNKİŞAF PRİNSİPLƏRİNİN GÖZLƏNİLMƏSİ

Turan N. CƏFƏROV

Azərbaycan Respublikası

İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu Publik Hüquqi

Şəxsi

İnfrastruktur sahələr şöbəsi, mütəxəssis

XÜLASƏ

Məqalənin yazılmasında əsas məqsəd yaşıl iqtisadiyyatın və onun davamlı iqtisadi inkişafa təsirinin vacibliyini vurğulamaqdır. Yaşıl iqtisadiyyat ekoloji davamlılıq, sosial ədalət və iqtisadi inkişaf arasında balans yaratmağa yönəlmiş bir iqtisadi model olaraq təqdim olunur. Məqalədə yaşıl iqtisadiyyatın ətraf mühitin qorunması, karbon emissiyalarının azaldılması, təkrar emal və alternativ enerji mənbələrinin genişləndirilməsi kimi əsas prinsipləri müzakirə edilir. Eyni zamanda, bu yanaşmanın Azərbaycanda ekoloji problemlərin həllində necə mühüm rol oynadığı və ölkədə yaşıl iqtisadiyyatın təşviq edilməsi istiqamətində atılan addımlar da qeyd olunur. Məqalənin əsas məqsədlərindən biri yaşıl iqtisadiyyatın tətbiqinin ölkənin davamlı iqtisadi inkişafına necə töhfə verə biləcəyini göstərməkdir. Məqalədə qeyd olunan əsas məsələlərdən biri də yaşıl texnologiyaların inkişafının və təbii resursların səmərəli istifadəsinin iş yerlərinin yaradılması və innovasiya imkanlarının genişlənməsi ilə iqtisadi artıma müsbət təsir etməsidir. Nəticə olaraq, məqalə yaşıl iqtisadiyyatın üstünlüklərini və Azərbaycanda davamlı inkişaf hədəflərinə çatmaq üçün bu modelin tətbiqinin vacibliyini izah etməyi hədəfləyir.

Açar sözlər: Yaşıl iqtisadiyyat, təbiət resurslarının qorunması, karbon emissiyalarının azaldılması, təkrar emal, dövriyyə iqtisadiyyatı, sosial ədalət, davamlı iqtisadi artım, enerji effektivliyi, alternativ enerji, iqlim dəyişikliyi.

BASIC PRINCIPLES OF THE GREEN ECONOMY AND ITS IMPACTS ON SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH

Turan N. JAFAROV

Economic Scientific Research Institute of the Ministry of
Economy of the Republic of Azerbaijan Public Legal Private
Department of Infrastructure Fields, specialist

ABSTRACT

The main purpose of writing this article is to emphasize the importance of the green economy and its impact on sustainable economic growth. The green economy is presented as an economic model aimed at creating a balance between environmental sustainability, social justice, and economic development. The article discusses the main principles of the green economy, such as environmental protection, reduction of carbon emissions, recycling, and the expansion of alternative energy sources. It also highlights the crucial role this model plays in solving environmental problems in Azerbaijan and the steps being taken to promote the green economy in the country.

One of the primary goals of the article is to demonstrate how the implementation of a green economy can contribute to the country's sustainable economic development. A key issue raised is how the development of green technologies and the efficient use of natural resources positively impact economic growth by creating new jobs and expanding innovation opportunities. As a result, the article aims to explain the advantages of the green economy and the importance of its application in achieving sustainable development goals in Azerbaijan.

Keywords: Green economy, conservation of natural resources, reduction of carbon emissions, recycling, circular economy, social justice, sustainable economic growth, energy efficiency, alternative energy, climate change.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА УСТОЙЧИВЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ

Туран Н. ДЖАФАРОВ

Научно-исследовательский экономический институт Министерства
экономики Азербайджанской Республики Государственно-правовой
Частный

Департамент инфраструктурных сфер, специалист

РЕЗЮМЕ

Основная цель написания данной статьи заключается в подчеркивании важности зеленой экономики и её влияния на устойчивый экономический рост. Зеленая экономика представляется как экономическая модель, направленная на создание баланса между экологической устойчивостью, социальной справедливостью и экономическим развитием. В статье обсуждаются основные принципы зеленой экономики, такие как защита окружающей среды, снижение выбросов углерода, переработка и расширение использования альтернативных источников энергии. Также подчеркивается важная роль этой модели в решении экологических проблем в Азербайджане и действия, предпринимаемые для продвижения зеленой экономики в стране.

Одна из главных целей статьи заключается в том, чтобы показать, как внедрение зеленой экономики может способствовать устойчивому экономическому развитию страны. Одним из ключевых вопросов является то, что развитие зеленых технологий и эффективное использование природных ресурсов положительно влияют на экономический рост благодаря созданию новых рабочих мест и расширению инновационных возможностей. В результате статья стремится объяснить преимущества зеленой экономики и важность её применения для достижения целей устойчивого развития в Азербайджане.

Ключевые слова: зеленая экономика, сохранение природных ресурсов, сокращение выбросов углекислого газа, переработка отходов, циркулярная экономика, социальная справедливость, устойчивый экономический рост, энергоэффективность, альтернативная энергетика, изменение климата.

GİRİŞ

Yaşıl iqtisadiyyat ekoloji davamlılıq və sosial ədaləti iqtisadi inkişaf ilə birləşdirən, iqtisadi artımın təbiətə və ətraf mühitə zərər vermədən davam etdirilməsini hədəfləyən bir modeldir. Bu modelin məqsədləri təbiət resurslarının qorunması, karbon emissiyalarının azaldılması, təkrar emal və dövryyə iqtisadiyyatının səmərəli təşkili kimi hədəflərə əsaslanır. Yaşıl iqtisadiyyat təbii resurslardan səmərəli istifadəyə, innovasiya və texnologiyaların inkişafına, yeni iş yerlərinin yaradılmasına və enerji effektivliyinə töhfə verir. Bu model sosial ədaləti dəstəkləyir və ekoloji dayanıqlılığı artırır, davamlı iqtisadi artımı təmin edir. Bu yanaşma Azərbaycanda da ekoloji problemlərin həllində əhəmiyyətli rol oynayır və ölkə bu yanaşmaya əsaslanaraq alternativ enerji mənbələrindən istifadəni genişləndirir.

YAŞIL İQTİSADIYYAT ANLAYIŞI VƏ ONUN CƏMİYYƏT ÜÇÜN ƏHƏMİYYƏTİ

yaşıl iqtisadiyyat, ekosistemlərə və təbiətə mənfi təsir göstərmədən iqtisadi artımın əldə edilməsinə yönəlmiş bir iqtisadi modeldir. Bu konsepsiya, ənənəvi iqtisadi inkişaf yollarından fərqli olaraq, ətraf mühitin qorunmasını və təbii resursların davamlı istifadəsini hədəfləyir. Müasir dünyada ekoloji fəlakətlər, iqlim dəyişikliyi və resursların tükənməsi yaşıl iqtisadiyyatın aktuallığını artırır. Bu iqtisadi model, qlobal miqyasda mövcud olan ən böyük çağırışlara cavab verməyə kömək edir:

1. təbii sərvətlərin qorunması
2. iqlim dəyişikliyinə təsirlərinin azaldılması
3. sosial ədalət prinsiplərinin təmin olunması

YAŞIL İQTİSADIYYATIN ƏSAS MƏQSƏDLƏRİ VƏ QLOBAL ÇAĞIRIŞLAR

Yaşıl iqtisadiyyatın əsas məqsədi, iqtisadi artımı ekoloji tələblərlə uyğunlaşdırmaqdır. Bu model iqtisadi inkişafı ətraf mühitin davamlı idarə olunması arasındakı balans təmin etməyə çalışır. Yaşıl iqtisadiyyat ekoloji dayanıqlılığı artırmaq, iş yerləri yaratmaq və sosial bərabərliyi təmin etmək kimi qlobal məqsədləri dəstəkləyir. BMT-nin Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (DİM) yaşıl iqtisadiyyatla sıx bağlıdır və onun inkişafına töhfə verir.

DAVAMLI İQTİSADİ ARTIM VƏ EKOLOGİYANIN QORUNMASI ARASINDA BALANSIN VACİBLİYİ

Bu məsələ müasir dünyanın əsas prioritet məsələlərindən biridir. Bununla bağlı əsas problemlərdən biri təbii resursların həddən artıq istifadəsi və ətraf mühitin çirklənməsidir. İqtisadi inkişaf cəmiyyətin həyat səviyyəsini artırmaq və sosial rifahı təmin etmək üçün vacib olsa da, bu inkişaf ətraf mühitə olan mənfi təsirləri minimuma edirilməli və bu təsirlərin azaldılması üçün mütəmadi olaraq səy göstərilməlidir. Çünki ancaq bu üsulla iqtisadi artım qısa müddətli və dağıdıcı deyil, uzunmüddətli və dayanıqlı olacaq.

Bu balansı təmin etməyin bir neçə əsas yolu mövcuddur:

1. **Yaşıl texnologiyalar və innovasiyalar:** Ətraf mühitə daha az zərər verən texnologiyalar və istehsal proseslərinin tətbiqi iqtisadi inkişafı davamlı edə bilər. Alternativ enerji mənbələri, resursların səmərəli istifadəsi və tullantıların idarə olunması bu istiqamətdə vacib addımlardır.
2. **Dövlət siyasətləri və tənzimləmələr:** Dövlətin iqtisadi artım və ekologiyanın qorunması ilə bağlı qəbul etdiyi qanunlar və siyasətlər balansı saxlamaqda həlledici rol oynayır. Ekoloji standartların sərtləşdirilməsi və iqtisadi fəaliyyətlərin ekoloji təhlilə əsaslanması balansı qorumağa kömək edə bilər.
3. **İqtisadi stimullar və vergi siyasəti:** Yaşıl iqtisadiyyata keçidi sürətləndirmək üçün ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyalara keçid edən müəssisələr üçün iqtisadi stimullar və vergi güzəştləri tətbiq oluna bilər.
4. **Maarifləndirmə və təhsil:** Cəmiyyətin geniş təbəqələrinin davamlı iqtisadi inkişaf və ekologiyanın qorunması mövzusunda məlumatlandırılması, onların bu mövzuda daha şüurlu qərarlar verməsinə səbəb olur. Buna görə də iqtisadi alətlərdən başqa cəmiyyətin bu mövzuda daha həssas yanaşması üçün maarifləndirmə və təhsilin bu istiqamətdə qurulması məqsədə uyğundur.

YAŞIL İQTİSADİYYATIN ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

Sağlamlıq prinsipi: Yaşıl iqtisadiyyat hər kəsə rifah yaratmaq və ondan faydalanmaq imkanı verir. O, insan mərkəzlidir və əsas məqsədi ortaq və dayanıqlı rifahın təmin edilməsidir. Yaşıl iqtisadiyyat yalnız maliyyə gəlirləri deyil, eyni zamanda insan, sosial, fiziki və təbii kapitalı da əhatə

edən geniş bir sərvətin artımına diqqət yetirir. İnsanların rifahı üçün vacib olan davamlı təbii sistemlərə, infrastruktura, bilik və təhsilə sərmayə qoyuluşunu və çıxışı ön planda tutur. O, həmçinin yaşıl və layiqli iş yerləri, biznes və dolanışqı üçün yeni imkanlar təqdim edir. Bu iqtisadiyyat həm fərdi seçimlərə, həm də ictimai nemətlərin kollektiv şəkildə qorunmasına əsaslanır.

Ədalət prinsipi: Yaşıl iqtisadiyyat nəsillərarası bərabərliyi təşviq edir və ədaləti ön planda tutur. Bu iqtisadiyyat hər kəsi əhatə edən və ayrı-seçkiliyə yol verməyən bir modeldir. Qərar qəbulunda, mənfəətlərin və xərclərin ədalətli bölüşdürülməsinə çalışır, elit qrupların hakimiyyətinə mane olur və xüsusilə qadınların gücləndirilməsini dəstəkləyir. İmkanların və nəticələrin bərabər paylanmasını təşviq edir, insanlar arasındakı sosial və iqtisadi fərqləri azaltmağa çalışır, eyni zamanda vəhşi təbiətə və ekosistemlərə yer ayırır. Uzunmüddətli perspektivlə hərəkət edən yaşıl iqtisadiyyat, gələcək nəsillərə sərvət və dayanıqlıq miras qoymaqla yanaşı, bugünkü çoxşaxəli yoxsulluq və ədalətsizliklə də mübarizə aparır. Əsasını həmrəylik və sosial ədalət təşkil edən bu model, etimadın, sosial əlaqələrin möhkəmlənməsinə töhfə verir və insan hüquqlarını, işçilərin, yerli xalqların hüquqlarını, eləcə də davamlı inkişaf hüququnu qoruyur. O, kiçik və orta sahibkarlığın, sosial müəssisələrin inkişafını təşviq edir. Yaşıl iqtisadiyyat sürətli və ədalətli keçidə nail olmaq, hər kəsi bu prosesə cəlb etmək məqsədi daşıyır. Hər kəsi könərdə qoymur, həssas qruplara bu dəyişikliklərin fəal iştirakçısı olmaq imkanı verir və sosial müdafiə, yeni bacarıqların öyrədilməsi sahəsində innovasiyaları həyata keçirir.

Planetar sərhədlər prinsipi: Yaşıl iqtisadiyyat təbiəti qorumaq, bərpa etmək və ona davamlı olaraq sərmayə yatırmaqla ətraf mühitin sabitliyini təmin edir. İnküziv yaşıl iqtisadiyyat, təbiətin müxtəlif dəyərlərini – iqtisadiyyatı dəstəkləyən mal və xidmətlərin funksional dəyərlərini, cəmiyyətlərin mədəni təməlini təşkil edən mənəvi dəyərləri və həyatın əsasında duran ekoloji dəyərləri – tanıyır və inkişaf etdirir. Bu yanaşma təbii sərvətlərin digər kapital növləri ilə məhdud əvəz edilə biləcəyini qəbul edir və ehtiyatlılıq prinsipinə əsaslanaraq həyatı əhəmiyyət daşıyan təbii kapitalın itirilməsinin qarşısını alır və ekoloji sərhədlərin aşılmasına yol vermir. Yaşıl iqtisadiyyat biomüxtəlifliyin, torpağın, suyun, havanın və təbii ekosistemlərin qorunmasına, inkişaf etdirilməsinə və bərpasına davamlı olaraq sərmayə qoyur. Təbii sistemlərin idarə edilməsində dairəvilik kimi xüsusiyyətlərdən ilhamlanaraq yenilikçi yanaşmalar tətbiq edir və yerli icmaların təbiətə əsaslanan dolanışqı mənbələri ilə uyğunlaşır.

Səmərəlilik və kafilik prinsipi: Yaşıl iqtisadiyyat integrasiya olunmuş, məsuliyyətli və dayanıqlı qurumlar tərəfindən idarə edilməlidir. Qurumların hər biri öz vəzifələrini səmərəli, effektiv və məsuliyyətli şəkildə yerinə yetirmək üçün lazımi resurs və potensiala sahib olmalıdır. Bütün qurumlarda – istər dövlət, istər özəl, istərsə də vətəndaş cəmiyyətində – ictimai iştirakçılıq, əvvəlcədən məlumatlandırılmış razılıq, şəffaflıq, sosial dialoq, demokratik hesabatlılıq və xüsusi maraqlardan azadlıq təmin edilməlidir ki, ağıllı liderlik ictimai tələblərlə dəstəklənsin. Yaşıl iqtisadiyyat, yerli iqtisadiyyatlar və təbii resursların idarə olunmasında qərarların yerli səviyyədə verilməsini təşviq edir, eyni zamanda ümumi, mərkəzləşdirilmiş standartlar, prosedurlar və uyğunluq sistemlərinin qorunmasını təmin edir. O, rifah və davamlılıq məqsədinə xidmət edən və cəmiyyətin maraqlarını təhlükəsiz şəkildə qoruyan maliyyə sistemi qurur.

YAŞIL İQTİSADİYYATIN DAVAMLI İQTİSADI ARTIMA TƏSİRLƏRİ

Yaşıl iqtisadiyyat, ənənəvi iqtisadiyyatların qarşısında duran ekoloji problemləri həll etməklə yanaşı, yaşıl iqtisadiyyat həm də innovasiya, texnoloji inkişaf və yeni iş imkanlarının yaradılmasına şərait yaradır:

Yeni iş yerlərinin yaradılması: Yaşıl iqtisadiyyat iş yerlərinin sayını artırmaq üçün böyük potensiala malikdir. Bərpa olunan enerji, tullantıların idarə olunması, ekoloji təmiz texnologiyalar və digər yaşıl sahələrdə yeni iş yerləri yaranır. Bu sahələrdə mütəxəssislərə, texniki işçilərə və mühəndislərə artan tələbat, işsizlik səviyyəsinin azalmasına və iş bazarının diversifikasiyasına səbəb olur. Məsələn, bərpa olunan enerji sektorunda günəş panellərinin quraşdırılması, külək turbinalarının istismarı və texniki xidmətləri üçün çoxsaylı yeni iş imkanları mövcuddur. Bundan əlavə, yaşıl iş yerləri daha davamlı və uzunmüddətli iqtisadi dəyər yaratmağa kömək edir, çünki bu sahələrdəki inkişaf ətraf mühitə uyğun texnologiyaların istifadəsini təşviq edir.

İnnovasiya və texnologiya inkişafı: Yaşıl iqtisadiyyatın inkişafı texnoloji irəliləyişlərə və innovasiyalara güclü təkan verir. Ətraf mühitə daha az zərər verən yeni texnologiyalar, həm istehsalat sahələrində səmərəliliyi artırır, həm də məhsulun keyfiyyətini yaxşılaşdırır. Yaşıl texnologiyalar, (məsələn, elektrik nəqliyyat vasitələri) karbon emissiyalarının azaldılması və tullantıların təkrar emalını mümkün edən proseslər dünya miqyasında geniş

tətbiq olunur. Bu innovativ həllər təkcə ətraf mühitin qorunmasına deyil, eyni zamanda rəqabət qabiliyyətini artıraraq ölkələrin iqtisadiyyatlarının inkişafına şərait yaradır.

Təbii resursların effektiv istifadəsi: Yaşıl iqtisadiyyatın mühüm xüsusiyyətlərindən biri təbii resursların effektiv istifadəsinə yönəlməsidir. Bərpa olunan resurslar (günəş, külək, su enerjisi kimi) tükənməyən mənbələrdən olduğu üçün, onların istifadəsi iqtisadiyyatlara uzunmüddətli sabillik gətirir. Eyni zamanda, təkrar emal və təkrar istifadə texnologiyaları vasitəsilə tullantıların azaldılması və resursların daha səmərəli idarə olunması həyata keçirilir. Bu, həm xammalın daha uzun müddət istifadəsinə imkan verir, həm də istehsal və istehlak proseslərində israfçılığın qarşısını alır. Nəticədə, təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə etmək iqtisadi sistemlərin daha dayanıqlı olmasına və gələcəkdə resurs çatışmazlığı ilə bağlı risklərin azalmasına səbəb olur.

Enerji effektivliyi və infrastrukturun təkmilləşdirilməsi: Enerji effektivliyi və infrastrukturun təkmilləşdirilməsi yaşıl iqtisadiyyatın əsas istiqamətlərindəndir. Enerjinin daha səmərəli istifadəsi həm enerji istehsalı və istehlakını optimallaşdırır, həm də ətraf mühitə təsirləri minimuma endirir. Yeni texnologiyalarla binaların və sənaye obyektlərinin enerji xərcləri azalır, istehsal prosesi isə daha səmərəli və ekoloji cəhətdən təmiz olur. Bundan əlavə, köhnə infrastrukturların modernləşdirilməsi enerji sərfiyyatını azaltmaqla yanaşı, istixana qazlarının azalmasına və karbon emissiyalarının azaldılmasına səbəb olur. Müasir enerji infrastrukturunu həm iqtisadi artımı dəstəkləyir, həm də ekoloji davamlılığını artırır.

NƏTİCƏ

Yaşıl iqtisadiyyat, ənənəvi iqtisadi modellərin çatışmazlıqlarını aradan qaldıraraq həm iqtisadi artımı dəstəkləyən, həm də ekoloji davamlılığını təmin edən mühüm bir konsepsiyadır. Onun üstünlükləri yalnız iqtisadi faydalarla məhdudlaşmır, eyni zamanda cəmiyyətin rifahına, ətraf mühitin qorunmasına və resursların gələcək nəsillər üçün saxlanılmasına yönəlmişdir.

İlk növbədə, yaşıl iqtisadiyyat yeni iş yerlərinin yaradılmasına töhfə verir, xüsusilə bərpa olunan enerji, təkrar emal və ekoloji təmiz texnologiyalar kimi sahələrdə. Bu iş yerləri, ənənəvi sektorlardakı azalmaları kompensasiya etməklə yanaşı, daha davamlı və uzunmüddətli məşğulluq imkanları təmin edir. İkincisi, bu iqtisadi model texnoloji innovasiya və inkişafı

stimullaşdırır. Ətraf mühitin qorunması məqsədilə yaradılan texnologiyalar həm xərcləri azaltmaq, həm də məhsuldarlığı artırmaqla şirkətlərin rəqabət üstünlüyünü gücləndirir.

Bundan əlavə, yaşıl iqtisadiyyat təbii resursların effektiv istifadəsini təşviq edir. Məhdud resursların dayanıqlı istifadəsi, uzunmüddətli iqtisadi stabilliyi və resurs çatışmazlığının qarşısını alır. Bərpa olunan enerji mənbələrinə keçid isə ölkələrin enerji asılılığını azaldır, iqtisadi təhlükəsizliyi artırır və global enerji bazarlarında daha çevik davranmağa imkan yaradır.

Enerji effektivliyinin artırılması və infrastrukturun modernləşdirilməsi də yaşıl iqtisadiyyatın əsas hədəflərindəndir. Bu yanaşma enerji sərfiyyatının azalmasına, xərclərin minimuma endirilməsinə və istixana qazlarının emissiyalarının azalmasına töhfə verir. İnfrastrukturun yenidən qurulması və optimallaşdırılması, həmçinin iqtisadi artımı daha dayanıqlı və ekoloji cəhətdən təmiz bir şəkildə həyata keçirməyə kömək edir.

Yaşıl iqtisadiyyatın ümumi mənzərəsinə nəzər yetirdikdə aydın olur ki, bu model, iqtisadiyyatları ekoloji davamlılıqla harmoniya içində inkişaf etdirir. Bu, qısamüddətli iqtisadi qazancın əksinə, uzunmüddətli sosial, iqtisadi və ekoloji sabitliyi təmin edir. Davamlı iqtisadi artım, iş yerlərinin artması, texnoloji irəliləyiş və təbii resursların səmərəli istifadəsi bu iqtisadi modelin əsas üstünlüklərindən biri kimi çıxış edir. Nəticə etibarilə, yaşıl iqtisadiyyat yalnız mövcud iqtisadi problemlərin həlli deyil, həm də global miqyasda daha sabit, ekoloji və sosial cəhətdən davamlı bir gələcək qurmaq üçün vacib bir vasitədir.

ƏDƏBİYYAT

1. UNEP (2011). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. United Nations Environment Programme.
2. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. B. (1989). *Blueprint for a Green Economy*. Earthscan.
3. Barbier, E. B. (2016). *Building the Green Economy*. Cambridge University Press.
4. Stern, N. (2007). *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge University Press.
5. IPCC (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge University Press.

6. Nordhaus, W. D. (2013). *The Climate Casino: Risk, Uncertainty, and Economics for a Warming World*. Yale University Press.
7. Twidell, J., & Weir, T. (2015). *Renewable Energy Resources*. Routledge.
8. Boyle, G. (2012). *Renewable Energy: Power for a Sustainable Future*. Oxford University Press.
9. Jacobson, M. Z., & Delucchi, M. A. (2011). *Providing All Global Energy with Wind, Water, and Solar Power*. Energy Policy.
10. Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing.
11. Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
12. Qasimov, Ş., Əhmədov, S. (2019). *Azərbaycan Respublikasında Ekoloji Dayanıqlıq və Alternativ Enerji İstifadəsi*. Bakı: İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu.
13. Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi. (2017). *Milli İqlim Dəyişikliklərinə Uyğunlaşma Planı*. Bakı: Nazirlər Kabineti.